

Hersbyholm och Åkern

Bakgrund

Området som planlades på 1940-talet omfattar en del av kvarteret Hersbyholm och en del av kvarteret Åkern. Bebyggelsen har utpräglad villakarakter och uppfördes främst under 1940-talet. Bebyggelsen är låg med främst enplansvillor. Några av den tidens välkända arkitekter har ritat villorna inom området – Arvid Klosterborg, Arthur Bleke, Gunnar Jacobson och inte minst trion Ancker, Gate & Lindegren.

Hersbyholm och Åkern. Vy från Hersby gård mot allén där villorna ligger på rad.

Utanför områdets norra del ligger Hersbyholms gård, ursprungligen Hersby gård, en gång Lidingös huvudgård med medeltida anor. Den nuvarande huvudbyggnaden uppfördes vid mitten av 1800-talet men ena flygeln, Hersby gårds gamla huvudbyggnad, är kvar från 1700-talet. Anläggningen är symmetriskt komponerad med huvudbyggnad och flyglar runt en gårdsplan.

Området fick sin stadsplan 1945, utformad av stadsarkitekt Einar Rudskog. Planen är symmetrisk med referenser till barockens stadsplanering och respekterar utmärkt gårdens kulturhistoriska värden, då tänkt som "Reservat för kulturhistoriskt värdefulla byggnader". Stadsplanen skyddar ett stort närområde, dels en östvästlig allé mot Lidingö kyrka, med bland annat högvuxna lindar, dels en mittaxel från Hersbyvägen mot gårdsplanen.

Före 1944 fanns ingen bebyggelse i området förutom Hersbyholms huvudbyggnad med flyglar, några ekonomibygnader i områdets sydöstra hörn och den under 1880-talet hitflyttade manbyggnaden från Mosstorp vid Hagstigen norra del. Området var trädgårdsmark hörande till Hersbyholm.

Beskrivning av området

Kvarteren Hersbyholm och Åkern ligger i norra delen av Hersby och angränsar till Hersbyholms gård på vars trädgårdsmark bostadsområdet är anlagt. Terrängen är flack men sluttar i öster ner mot kyrkallén. I söder avgränsas området av Hersbyvägen, i väster av AB Lidingö Villastads plangräns från 1913 och i norr av Hersbyholms allé. Inom området finns två små gator, Hagstigen och den korta stickvägen Vändstigen, som sträcker sig axialt mot Hersbyholms gårdsplan.

Kvarteret Åkern med Åkern 6 i förgrunden med tidstypisk exteriör från 1945 och karaktäristiskt trästaket mot den lilla gatan.

Villabebyggelsen inom kulturmiljön uppfördes från mitten av 1940-talet och består av låga en- eller tvåplansvillor. Eftersom villorna är arkitektritade har bostadsområdet en mer exklusiv karaktär. Framför allt är villorna som utförts av arkitektfirman Anker, Gate & Lindegren av hög arkitektonisk kvalitet. De har satt sin prägel på området med sin karaktäristiska arkitektur där modernism blandas med

ett klassicerande och traditionellt formspråk. Villaområdet bär på så sätt flera starkt karaktärspräglade drag.

Hersbyholm 2. Den representativt utformade villan i två plan från 1945-1946, ritad av Bengt Gate har en karaktärsfull inramning av villatomten mot gatan.

Villorna inom området är fina exempel på tidsandan och i flera fall förebådande 1950-talets villaideal med bland annat sidförskjutna volymer. Planlösningarna är ofta eleganta och öppna med påverkan från amerikansk villaarkitektur och med ett anspråksfullt anslag. Många villor har L-format vardagsrum vilket kom att bli vanligt i svenskt villabyggande.

Hersbyholm och Åkern. Allén av tuktade lindar m.m. är ett mycket karaktärsbärande inslag i kulturmiljön. Den hör i hög grad samman även med kulturmiljön kring f.d. Hersby gård. Staket av stående enestörar är också ett vanligt sätt att avgränsa tomter i området.

Efterkrigstidens villor kännetecknas av en sparsmakad och ofta mycket medvetet gestaltad arkitektur med stark strävan efter kvalitet i planlösning och material. 1940-talets villor präglas av en saklig men mjukare utformad "folkhemsfunktionalism" som i detta bostadsområde ofta bär ett klassicerande anslag.

De villor som ritats av arkitektfirman Ancker, Gate & Lindegren ligger mer i framkant med det sena 1940-talets moderna arkitekturströmningar. Arkitektfirmans villor i området kännetecknas av asymmetri, fasader som är spritputsade med slätputsade lister eller fönsteromfattningar, spröjsade fönster ibland med fönsterluckor, sadeltak med enkupigt tegel eller skiffer och milda nästan romantiska fasadkulörer i grått med blå snickerier eller rosa med vita snickerier. Omsorgen om utförande, god gestaltning och goda material medför att villorna kan räknas in bland den tidsepokens höjdpunkter inom svensk villaarkitektur.

Hersbyholm 20. Villa ritad 1945 av arkitektfirman Ancker, Gate & Lindegren.

Området är lummigt och tomterna har främst trädgårdskaraktär. Längs Hersbyvägen finns en rad med lindar. Tomterna omges ofta av häckar och staket, som till exempel gårdsgårdar och staket med enestörar och murar vilket ger gaturummen stadga. Det finns inga höga avskärmande plank. Området har en luftig och inbjudande karaktär, nästan med "kolonilottskänsla". Skalan är intim och lågmäld.

Upplevelsen av ett tämligen flackt landskap är ett särskilt viktigt karaktärsdrag och den låga bebyggelsen förstärker det horisontella uttrycket. Trädgårdarna är också typiska för efterkrigstiden. De är mer tänkta att vara en plats för rekreation och lek

än att främst ge utrymme för planteringar, egen odling och självförsörjning. Växtligheten är rik men väl hävdad.

Hersbyholm 2 till vänster, representativt utformade villa ritad av arkitekten Bengt Gate 1945-1946. Hersbyholm 4 till höger. Arkitekten Stig Ancker ritade 1945 denna villa vars karaktärsfulla exteriör är mycket välbevarad.

Sammanfattande värdering

Hersbyholm och Åkern utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Det är ett villaområde med tidstypisk bebyggelse tillkommen uteslutande under 1940- och 1950-talen och med tydlig trädgårdskaraktär. Villorna håller hög arkitektonisk kvalitet och representerar utmärkt tidens ideal, arkitektoniska variation och utvecklingstendenser. Gestaltning, volym, material och utförande, även på detaljnivå, håller ihop det fortfarande mycket välbevarade området uttrycksfullt. Ett flertal villor har ritats av arkitektfirman Ancker, Gate & Lindegren vilket ytterligare förstärker områdets homogena, kvalitativa karaktär. Den strikta närmast barockinspirerade stadsplanen från 1945 är gestaltad med respekt för den symmetriskt uppbyggda Hersbyholms gård som i dag ligger precis utanför villaområdet.

Miljön är uppmärksammas kulturmiljö i "Lidingö - Kulturhistoriska miljöer" (Stockholms Länsmuseum, 1990).

Karaktärsdrag

- 1945 års strama genomtänkta stadsplan, nästan av rutnätsskaraktär med referenser till barocken och med utgångspunkt i den symmetriskt utformade Hersbyholms gård, bland annat med Vändstigen som går rätvinkligt från Hersbyvägen mot Hersbyholm gårds kringbyggda gårdsplan.
- Plan mark med friliggande låg villabebyggelse, främst i ett plan. Mycket viktig är upplevelsen av ett flackt landskap, där den låga bebyggelsen förstärker det horisontella uttrycket.
- Tomterna är främst av trädgårdskaraktär med rik växtlighet. Intim tomtskala med låg bebyggelse och gröna tomter med "kolonilottskänsla".
- Främst häckar eller staket ofta med enestötar avgränsar tomterna och ger gaturummen stadga.
- Villor av hög arkitektonisk kvalitet. Putsade fasader, ibland spritputsade med slätputsade markeringar, sadeltak med lertegel.

- Fönster i trä, ofta tvåluftsfönster målade i milda kulörer.
- Tidstypiska omsorgsfullt utformade entrépartier.
- Den öst-väsliga allén fram mot Hersbyholms gård med höga lindar samt Vändstigen som går i syd-nordlig riktning.

Råd och riktlinjer

Förutom vad som anges i Lidingös kulturmiljöprogram Del 1 gällande vård och underhåll av byggnader ges följande råd:

- Befintlig planstruktur med utpräglad villakarakter bör värnas.
- Bebyggelsens karakter av arkitektritade villor placerade längs en allé bör bibehållas med avseende på byggnadernas placering på tomten och volymverkan.
- Byggnadernas ursprungliga arkitektoniska uttryck bör bevaras och vara vägledande vid renovering. Äldre byggnadsdetaljer ska värnas, exempelvis fönster och dörrar i originalutförande. Tidstypisk färgsättning ska vara vägledande vid ommålning.
- Trädgårdar för rekreation med rik växlighet bör bevaras och underhållas. Staket av enestölar eller avgränsande häckar bör bevaras.
- Området bör inte förtätas ytterligare och äldre bevarade tomter bör inte avstyckas.
- Miljön som helhet är känslig för förändringar och antikvarisk sakkunnig bör medverka vid ändringar som påverkar det kulturhistoriska värdet.